

مسئولیت متن و شکل بدوش نویسنده مضمون میباشد، عقیده نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاين نمی باشد.

۲۰۲۱/۱۲/۱۶

فضل الرحمن فاضل

سفیران افغانستان در مصر

بخش هفدهم

محمد موسی شفیق

محمد موسی شفیق

عمر حین اشغال ووظیفه : 39 ساله

سکونت اصلی: ننگرهار

تاریخ تقدیم اعتماد نامه: 19 اکتوبر 1968 (به جمال

عبدالناصر)

د پانو شمیره: له 1 تر 9

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دلیکنې د لیکنيزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هيله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په څیر و لولئ

شهید محمد موسی شفیق فرزند مولوی محمد ابراهیم کاموی، از دانشمندان نامدار سرزمین ماست. او به تاریخ پنجم جوزای سال 1308 هجری خورشیدی در شهر کابل تولد یافته است، محمد موسی شفیق آن گونه که خودش زندگینامه خویش را نگاشته و به دوستش عبدالرءوف بینوا جهت نشر در کتاب قطور و سودمند «اوسنی لیکوال» فرستاده، در آن چنین آمده است:

«زما نوم محمد موسی شفیق دی، پلار می مولوی محمد ابراهیم کاموی نومیری، زمور کورنی د ننگرهار د ولایت د کامی په سیمه کی اوسیری او یو اوږد علمی تاریخ لری. زه پخپله د کابل په ښار کی چیرته زما پلار پیره موده کار کاوه د ۱۳۰۸ هـ ش کال د جوزا پر پنځمه زیریدلی یم. زما رسمی تحصیلات په ابتدایی مرحله کی د کامی او کابل په مکتبو کی صورت نیولی، بیا وروسته دیپلار په اراده او امر د ننگرهار د ولایت د نجم المدارس په مدرسه کی شامل شوم. دوه کاله وروسته د کابل د عربی دارالعلوم مدرسی ته راغلم؛ چیرته چی می دوولسم صنف خلاص کړ او مولوی تری راووتلم د مدرسی وروسته د همایونی اعلیحضرت په امر په دارالتحریر شاهی کی مقرر شوم او بیا وروسته دپوهنی د وزارت له خوا مصر ته د تحصیل لپاره ولیزل شوم، او د هغه ځای نه د تحصیل د ختم نه وروسته امریکی ته ولاړم.

ځما د تحصیل درجه دا ده: دیکلوریا معادله شهادتنامه د کابل له عربی دارالعلوم څخه. د لیسانس شهادتنامه له مصر څخه، په عدلی چارو کی د ماسټری شهادتنامه له مصر څخه، په مقایسوی حقوقو کی د ماسټری شهادتنامه له امریکی څخه.

د مور ژبه می پاریسی او د پلار می پښتو ده او ما ورسره عربی او انگریزی هم لوستلی دی..... زما فعالیت د حقوقو او قوانینونو په ساحه کی دی. وظیفه می د عدلیی په وزارت کی د قوانینو د لوی مدیریت اداره او د حقوقو او سیاسی علومو پوهنځی کی د خاص بین المللی حقوقو او د مقایسوی حقوقو تدریس دی. جراید او مجلاتو ته مقالی هم لیکم او کله کله می پخوا شعر هم وایه او اوس هم د شعر شیطان کله کله را باندی پښه کوی»¹

این زندگینامه ایست که شادروان شفیق به قلم خویش نگاشته است که نمی‌توان بر آن چیزی افزود، مگر اینکه وظایف او را بعد از مدیریت عمومی تقنین وزارت عدلیه پیگیری و یا تاریخ دقیق برخی رویدادهای زندگی او را ثبت کرد. بناءً بایست یادآور شد که محمد موسی شفیق در سال 1330 هجری خورشیدی به درجه اول از صنف دوازدهم دارالعلوم عربی کابل فارغ و به تاریخ 25 سنبله سال 1331 هجری خورشیدی از طرف پوهنتون کابل، جهت ادامه تحصیلات عالی به سفارت مصر در کابل معرفی گردیده است و در حالی که سه ماه و چند روز از پیروزی جنبش افسران آزاد به رهبری جنرال محمد نجیب و جمال عبدالناصر سپری می‌گردید؛ یعنی به تاریخ اول نوامبر سال 1952 م (9 عقرب سال 1331 هجری خورشیدی) وارد قاهره شده است.

راجع به زندگینامه شهید محمد موسی شفیق قبلاً کارهایی صورت گرفته است، از جمله آن گاه که در سیمیناری به مناسبت بزرگداشت از خاطره شهادت موصوف در ننگرهار انعقاد یافت، یا دوست ارجمند عبدالباری شهرت ننگیال حینی که سروده های شهید شفیق را تحت عنوان «پیغام» در سال 1367 هجری خورشیدی، در دوران جهاد با عظمت مردم افغانستان در محیط هجرت، به نشر رساند، یا بعداً مجموعه کاملی از سروده های او را تحت عنوان «دا په یاد د محبت درسره واخله» در سال 1379 هجری خورشیدی، با قطع و صحافت زیبا، در پشاور به دست چاپ سپرد؛ در این همه، به صفحات پرافتخار کار و فعالیت و خدمتگزاری شهید محمد موسی شفیق به میهن عزیز، اشاراتی رفته است، اما در این میان به ویژه در دورانی که او به حیث محصل در مصر مشغول تحصیل گردید و یا اینکه چگونه از مصر به امریکا رفت و بعداً که به حیث سفیر در مصر تقرر حاصل کرد، نسبت در دسترس نبودن منابع، در شرح حال موصوف و زندگی نامه هایی که توسط دوستان دیگر تنظیم شده است، اشارتی صورت نگرفته است. اینک اینجانب استوار بر اسناد آرشیفی موجود در سفارت افغانستان در قاهره، به برخی از آن زوایای فراموش شده، اشارت می‌کنم.

¹ اوسنی لیکوال صفحات 715-716

نخستین معلومات همانا یادداشتی است که 69 سال قبل به وسیله مرحوم عبدالهادی داوی در ورقه ای، چنین نگاشته شده است: « تاریخ وصول معلم مذکور اول نومبر 1952 مطابق 9 عقرب 1331» که این معلومات قبلاً در هیچ منبعی نیامده است.

به همین سلسله شادروان عبدالهادی داوی در نامه شماره 310 مورخ 28 عقرب 1331 خویش عنوانی داکتر محمد انس رئیس پوهنتون کابل می‌نگارد: « احتراماً به استحضار می‌رساند که محمد موسی خان شفیق معلم افغانی وارد قاهره گردید، نامبرده را ذریعه نوبته رسمی، طبق معمول به جامع ازهر معرفی نمودیم. مذکور پس از گذشتادن دو سه روز و رویت دادن شهادتنامه خویش به صنف چهارم فاکولتة علوم شرعیة ازهر داخل گردید. بنابر آن از رسیدن مذکور در قاهره و شامل شدنش به فاکولتة علوم شرعیة ازهر بالوسيله به آن ریاست محترمه اطمینان داده می‌شود. »

نامه‌ای که در میان اسناد آرشیف سفارت به زبان عربی موجود و به قلم مرحوم محمد موسی شفیق عنوانی مرحوم عبدالهادی داوی سفیر افغانستان در مصر نگاشته شده است؛ اشعار می‌دارد که مرحوم محمد موسی شفیق از سفیر افغانستان در همان هفته نخست ورود خویش به قاهره، تقاضا می‌کند تا او را جهت نیل تخصص قضایی ازهر شریف، نخست به صنف چهارم فاکولتة شرعیات معرفی دارد و برای اینکه کار زودتر نتیجه بدهد چنین تصریح می‌کند: «..وانی ارجو سعادتکم أن تتفضلوا بتقدیمی الی صاحب الفضیلة الأستاذ الأكبر شیخ الجامع الأزهر أن تسهلوا لی سبیل الالتحاق فی السنة الرابعة من کلیة الشریعة للحصول علی شهادتها و بعدها التحق بقسم التخصص فی الأزهر، مع العلم بأن الفصل الدراسي قد بدأ و انی لحریص علی عدم إضاعة أية فرصة للدراسة.»

شهید شفیق در دارالعلوم عربی کابل کتاب های صدر ا، مطول، تصریح، حمد الله، سنن ترمذی، صحیح مسلم، صحیح البخاری، شرح چغمنی، تفسیر بیضاوی، توضیح و تلویح را با تاریخ خلفاء به مثابه نصاب تعلیمی آن دارالعلوم، خواننده و امتحان هم داده است. کتاب‌های یادشده با نصاب تعلیمی ازهر در دوره لیسانس برابری می‌کند، اما محمد موسی شفیق می‌خواهد در صنف چهارم ازهر شامل گردد تا نخست شهادتنامه لیسانس ازهر را به دست بیاورد که چنین می‌کند و به این آرزویش می‌رسد.

شاید مرحوم شفیق این درخواست خود را عنوانی سفیر افغانستان، به زبان عربی با آن تفصیل برای آن نگاشته است تا سکرتر سفارت - که مصری بوده است- بدون تشریح اضافی، موضوع را درک کند و یادداشت رسمی سفارت مطابق خواسته محمد موسی شفیق، به زبان عربی نگاشته شود و از مطالعه متن یادداشتی که مرحوم داوی به امام اکبر شیخ ازهر می‌نگارد، دیده می‌شود که عین خواسته مرحوم شفیق درج آن نامه، شده است. در نامه مورخ 6/10/1952⁽²⁾ به امضای مرحوم داوی عنوانی شیخ ازهر چنین آمده است: « .. إن هذا الطالب یودّ الالتحاق بالسنة الرابعة فی کلیة الشریعة للحصول علی شهادتها وبعدها یلتحق

⁽²⁾ بایست یادآور شوم شماره ماه میلادی در نامه مرحوم شفیق و مرحوم داوی که (10) درج شده، اشتباه است و بایست (11) نبشته می‌شد زیرا ماه نوامبر ماه یازدهم سال است، نه دهم و با در نظر داشت اینکه مرحوم شفیق در اول نوامبر وارد قاهره شده است، بناءً عریضه موصوف در 5 اکتوبر (5/10/1952) دقیق نیست و بایست 5 نوامبر (5/11/1952) باشد و این قرینه را تاریخ هجری قمری درج شده در هردو نامه؛ یعنی درخواست محمد موسی شفیق به تاریخ 16 صفر 1372 هجری قمری و نامه مرحوم داوی به تاریخ 17 صفر 1372 (6/11/1952) تقویت می‌بخشد، زیرا به رویت تقویم تطبیقی 16 صفر 1372 هجری قمری که در نامه بالا قبل از میلادی ثبت گردیده، برابر است با 5 نوامبر 1952 م. همچو اشتباهات گاهی از عدم دقت مایه می‌گیرد و سکرتر سفارت گمان کرده است که ماه نوامبر ماه دهم است، یا در ماه گذشته چون عدد دهم بار بار تکرار شده است، در اوایل ماه نوامبر یا ماه یازدهم، این اشتباه نیز صورت گرفته است.

بناءً من با ضرس قاطع با قراین موجود می‌گویم که تاریخ نامه مرحوم داوی باید به 6/11/1952 م تصحیح گردد. فاضل این نظر را با ضرس قاطع چند ماه قبل حینی که کتاب " عبقریان او نوری قصی" را برای چاپ آماده می‌کردم، در دیباچه آن کتاب نگاشته و در قاهره به چاپ رساندم، در آخرین روزهای برج جدی سال 1395 هجری خورشیدی که در کابل به سر می‌بردم؛ حین مطالعه کتاب «محمد موسی شفیق د خپلو افکارو او آثارو په هنداره کی» که به همت آقایان دکتور محمد شریف جدران و حسین رحیمی، از طرف مرکز مطالعات استراتژیک وزارت امور خارجه به مناسبت سیمینار بین المللی بزرگداشت از شخصیت و کارنامه‌های شهید شفیق اقبال چاپ یافته است به نامه ای از محمد موسی شفیق برخوردارم که آن را عنوان پوهاند صدیق الله رشتین رئیس پشتو تولنه نوشته است. در نامه یادشده محمد موسی شفیق ضمن بیان تفصیلات سفر خویش چنین می‌نویسد: « د جمعی د شپي په آخر پار کشي د اکتوبر په دیرشمه قاهرې ته راورسیدم.» ص 155
بناءً با یقین کامل، با در نظر داشت تاریخ نامه مرحوم شفیق، یادداشت مرحوم داوی و همچنان درخواست محمد موسی شفیق در ماه یازدهم یا ماه نوامبر می‌باشد.

بقسم تخصص الشريعة. لهذا نرجو فضيلتكم أن تتكرموا باصدار امركم الكريم لسرعة قبوله في المعهد المذكور كي لاتضيع عليه فرصة الدراسة التي بدأت وهو يحمل شهادته والتواصي اللازمة لقبوله.»
همه هم و غمّ محمد موسى شفيق در مصر، دانش اندوزی و فراگرفتن علم بیشتر است و می‌خواهد از وقت اضافی خویش تا حد توان بهره بگیرد، از همین رو تقریباً بعد از سپری کردن 14 ماه در مصر، به تاریخ 13 جدی 1332 هجری خورشیدی طی درخواستی عنوانی عبدالهادی داوی سفیر کبیر افغانستان در قاهره می‌نگارد :

« محمد موسى شفيق طالب العلم افغان در جامع الأزهر الشريف احتراماً به عرض می‌رساند :
طوری که جناب شما معلومات دارند اینجانب در تخصص قضای شرعی مربوط فاکولته شریعة جامع الأزهر الشريف مشغول تحصیل می‌باشم . چون از یک طرف مضامین و علمی که در تخصص مذکور درس داده می‌شود با حقوق و قوانین مدنی (که موضع درس آن، فاکولته حقوق می‌باشد) رابطه و علاقه وثیقی دارند و از طرف دیگر درس‌های ما بر حسب نظامی که در جامع الأزهر الشريف موجود است از طرف شب صورت می‌گیرد و از این‌رو، گویا من روزانه از ساعت 8 تا سه و نیم بعد از ظهر که موعد آن از دروس تخصص قضا است، وقت کافی دارم. پس برای استفاده از این وقت و به غرض استكمال تحصیلات خویش در شق قضایی و قانونی، میل زیاد دارم که به فاکولته حقوق شامل گردم و روزانه در آنجا مشغول استفاده باشم، خصوصاً که یونیورسیتی‌های قاهره متعلمین ممالک شرقی و اسلامی را از پرداخت مصارف سالانه نیز معاف شمرده و فقط یک مبلغ جزئی را به نام مصارف فرعی از نزد ایشان اخذ می‌دارند و من می‌توانم از عهده پرداخت آن، شخصاً برآیم. لهذا موضوع را به حضور جناب شما عرض کرده متمنی ام تا برای ادخال بنده در فاکولته حقوق اقدامات لازمه بفرمایید و البته جناب شما ثمره این تحصیلات حقوقی ام را منضمماً با تحصیلات ازهر شریف در راه خدمت به وطن و هموطنان، بهتر و خوبتر اندازه فرموده می‌توانید. امیدوارم این آرزوی یک طالب علمی که شوق اکمال و ازدیاد علم و تحصیل و امید خدمت بیشتری به وطن را دارد، مورد عطف و تشویق حضرتعالی شما واقع گردد. با عرض احترام. محمد موسى شفيق»

مرحوم داوی نیز با خواندن آن درخواست، به سکرتر اول سفارت آقای غلام محمد خان ، چنین دستور می‌دهد : « ارجمند سرکاتب صاحب، عریضه ملفوفه شاغلی شفيق را نقل گرفته و اصل آن را به جلالتمآب وزیر معارف، کابل بفرستید که اگر اجازه می‌دادند البته حسب آرزوی‌شان به جامعه³ حقوق مصر مراجعت می‌شود و إلا خیر. عبدالهادی داوی.»

استوار به هدایت مرحوم داوی به تاریخ 17 جدی سال 1332 نامه سفیر کبیر داوی همراه با عریضه محمد موسى شفيق به داکتر عبدالمجید خان وزیر معارف جهت موافقه فرستاده می‌شود، تقریباً سه ماه بعد به تاریخ 22 حمل 1333 نامه عبدالمجید خان وزیر معارف موصلت می‌ورزد و در آن چنین آمده است: «..در صورتی که آقای محمد موسى خان شفيق محصل افغانی خواهش دارد که به فاکولته حقوق نیز شامل گردد ، از طرف وزارت معارف کدام ممانعتی نیست، نامبرده می‌تواند دروس فاکولته حقوق را هم تعقیب کند مشروط بر اینکه مصارف اضافی دیگر تقاضا نکند، خواهش می‌رود تا موضوع به آقای موصوف فهمانده شود. عبدالمجید.»

محمد موسى شفيق در دوران تحصیل با جدیت درس‌های خویش را تعقیب می‌کند و در فعالیت های سفارت، سهم می‌گیرد از محضر مرحوم داوی و علامه سلجوقی نیز فیض می‌برد.
از مقاله ای که به قلم مرحوم شفيق در شماره نخست ماهنامه «افغانستان» به زبان عربی، به چاپ رسیده است، پرده از فعالیت‌های اجتماعی او نیز بر می‌دارد . او همراه با شاگردان خارجی و در رأس گروه محصلان افغانی مقیم مصر که در آن جمله غلام محمد نیازی ، غلام صفر پنجشیری، غلام محی الدین دری ، خان محمد خان شلگری؛ محمد کبیر خان، محمد گلاب بشار و دیگران حضور دارند در میله عنعنوی بهاری مصری‌ها که به نام «شَمّ النسیم» یاد می‌شود، بنا به دعوت جنرال محمد نجیب نخستین رئیس‌جمهور مصر اشتراک می‌ورزد. مرحوم شفيق گزارش اشتراک خویش را در این میله عنعنوی تحت

³ «جامعة» معادل واژه پوهنتون یا دانشگاه در جهان عرب است، حتما هدف مرحوم داوی، فاکولته یا پوهنخی حقوق بوده است . فاضل .

عنوان جالب « کیف قضینا یوما مع رئیس محمد نجیب » (چگونه یک روز را با رئیس جمهور محمد نجیب سپری کردیم) ، نگاشته و در نشریه یادشده، به چاپ رسیده است.⁴

مرحوم شفیق در بخشی از گزارش خویش چنین نیشته است: بعد از پایان یافتن نان چاشت وقت نماز عصر فرا رسید، رئیس جمهور پیش شد و ما را امامت کرد و من در اینجا گوشه دیگری از عظمت او را دیدم که چسان آن رهبر، با خشوع و خضوع کامل در برابر پروردگار ایستاده است. رئیس جمهور (جنرال محمد نجیب) بعد از این که نماز را به پایان رساند ، در حالی که بوت هایش را به پا می کرد گفت : نماز با کفش و پاپوش نیز جایز است ، اما در اینجا یعنی مصر عادتاً با بوت نماز نمی خوانند . موسی شفیق می افزاید : من گفتم : بلی در وطن ما وقتی که کفش ها پاک باشد، با آن نماز می خوانند.»⁽⁵⁾

موسی شفیق در این «میله» یا مراسم « شمّ النسیم» آن قدر توجه جنرال محمد نجیب رئیس جمهور مصر را به مثابه یک شاگرد هوشیار و لایق، به خود جلب نموده که رئیس جمهور یک قطعه فوتوی خویش را به وی اهدا کرده است . و در روی آن چنین نوشته است : « إلی حضرة محمد موسی شفیق مع التمنیات» و در آن چنین امضا کرده است جنرال ارکان حرب محمد نجیب.

مجموعه نمرات سه ساله مدرسه دارالعلوم عربی کابل، صادر شده به تاریخ 10 قوس 1330 هـ. ش

⁴ به رویت ص 131 کتاب « محمد موسی شفیق د خپلو افکارو او آثارو په هنداره کی» محمد موسی شفیق این گزارش خود را به زبان پشتو با تفصیل بیشتر نگاشته و جهت نشر به کابل فرستاده است. و از مطالعه آن بر می آید که جشن «شمّ النسیم» در آن سال مصادف به ششم اپریل سال 1953 م (22 رجب المرجب 1373 هجری قمری) بوده است.

⁵ مجله « افغانستان» العدد الأول 10 می 1953 م ، چاپ قاهره.

د پانو شمیره: له 5 تر 9

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دلیکني د لیکنيزي بني پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله لیکنه له رالیولو مخکي په څیر و لولئ

درخواست موسی شفیق عنوانی عبدالهادی داوی سفیر افغانستان در قاهره

شهادت نامه تخصص قضایی محمد موسی شفیق از ازهر شریف. اگست 1955

د پانوی شمیره: له 6 تر 9

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دلپکني د ليکنيزې بني پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له رالپولو مخکې په خير و لولئ

سورة الرشيد محمد نجيب
الى اهداها الى كاتب البتال

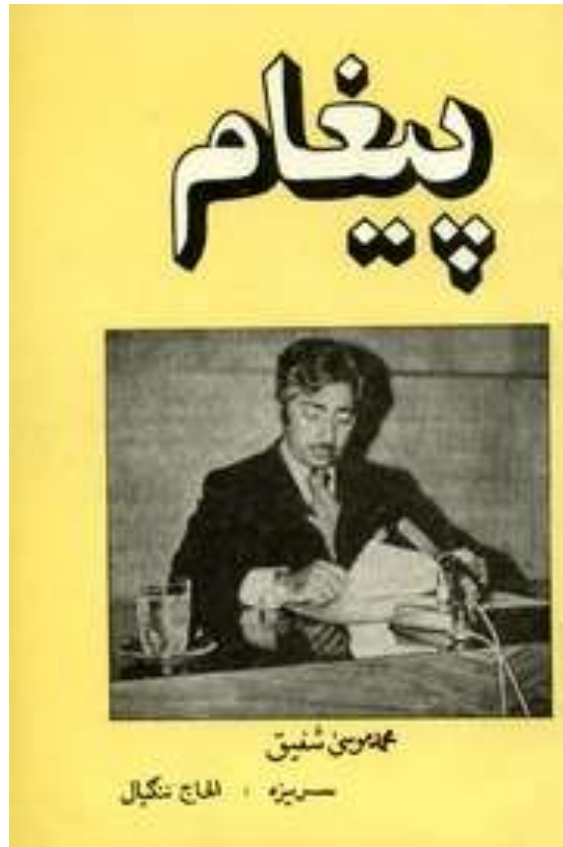
جنرال محمد نجيب اين فوتوی خویش را به محمد موسی شفیق محصل افغانی، اهدا کرده است. اپریل 1953م - قاهره

محمد موسی شفیق در دفتر کارش در وزارت امور خارجه کابل

د پانو شمیره: له 7 تر 9

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هبله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په خیر و لولئ

پیغام مجموعه ای از سروده های مرحوم شفیق با مقدمه آقای شهرت تنگیال

د پانؤ شمیره: له 8 تر 9

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هبله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په خیر و لولئ

محمد موسی شفیق

از کتاب های چاپ شده از طرف سفارت افغانستان در قاهره

ادامه دارد

د پانو شمیره: له 9 تر 9

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دلپکني د ليکنيزې بني پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له رالپرلو مخکې په خپر و لولئ